

Občianska participácia politických strán v zastupiteľstvách územnej regionálnej samosprávy v podmienkach Slovenskej republiky

Katarína Rajňáková

Kľúčové slová:

*občianska participácia,
samospráva, verejná politika,
politické strany, maďarská
národnostná menšina*

Kontaktné údaje:

PhDr. Katarína Rajňáková, PhD.
E-mail:
katarina.rajnakova@gmail.com

Abstrakt:

Štúdia je venovaná problematike občianskej participácie v podmienkach územnej regionálnej samosprávy s ohľadom na špecifické atribúty politických strán. Teoretický rámec predstavujú definičné vymedzenia pojmov občianska spoločnosť, občiansky sektor a občianska participácia. Špecifikácie občianskej participácie v určených podmienkach sú spojené s postavením príslušníkov maďarskej menšiny ako aktéra verejnej politiky. Možnosti participácie sú tu analyzované s ohľadom na legislatívne zázemie v podmienkach SR a úlohu politických strán v podmienkach regionálnych samospráv.

Úvod

Problematika občianskej participácie je veľmi rozsiahlou kapitolou spoločenského života. Je to súčasť demokracie a zároveň každodenného života človeka – občana. Rozsiahlosť

tohto problému ma donútila vybrať si iba špecifikovanú oblasť občianskej participácie a špecifikovaný okruh aktérov, ktorí sa tejto občianskej participácie môžu zúčastniť. Vymedzenie občianskej spoločnosti, občianskeho sektora a občianskej participácie považujem za neoddeliteľnú súčasť tohto príspevku, nakoľko teoretické vymedzenie môže pomôcť pochopiť problematiku, ktorá je na tomto základe analyzovaná. Špecifickou oblasťou občianskej participácie je v tomto príspevku regionálna úroveň samosprávy a špecifickým okruhom aktérov¹ tejto participácie vo verejnej politike sú príslušníci maďarskej menšiny. Nakoľko však slovenská legislatíva nemá prijatý zákon vymedzujúci postavenie menšín, možností ich participácie, nesie sa tento príspevok aj v duchu analýzy postavenia a participácie menšín v zastupiteľstvách samosprávnych krajov cez ich zastúpenie Stranou maďarskej koalície.

1. Občianska spoločnosť, občiansky sektor, občianska participácia

Občianska spoločnosť patrí k relatívne frekventovaným, ale tiež značne kontroverzným kategóriám. Na tomto základe tak býva rôzne teoreticky konceptualizovaná a chápaná. Dnešné úvahy o problematike občianskej spoločnosti vychádzajú už z úvah o občianskej spoločnosti z obdobia antiky, cez celú históriu európskeho filozofického a politického myslenia, až po súčasnú dobu vyznačujúcou sa globalizáciou.

„Za jednu z hlavných príčin neustálenosti obsahu a rozsahu pojmu občianska spoločnosť, možno považovať to, že v procese jej utvárania sa zásadne menil okruh javov, na ktorý by sa mal tento pojem vzťahovať. Pritom javy, ktoré boli z pôvodného okruhu vylúčené, sa začali označovať ako protiklad k samotnej občianskej spoločnosti“ (Gbúrová, 2006, s. 17). Taylor tvrdí, že „sloboda sa v západných liberálnych spoločnostiach často zakladala na rozvoji spoločenských foriem, kde spoločnosť ako celok môže fungovať mimo rámca štátnej sféry“ (1994, s. 18). A práve tieto formy je možné zhrnúť pod všeobecný pojem občianskej spoločnosti. Tento pojem v sebe zahŕňa množstvo rôznych slobodných združení, ktoré existujú mimo oficiálneho vplyvu a veľakrát sledujú ciele, ktoré je možné považovať za neštátne, alebo mimopolitické. Spoločnosť, v ktorej takéto združenia neexistujú, nemôžu existovať, alebo

¹ Viac o aktéroch verejnej politiky pozri napr. Kráľová, 2006.

v ktorej sú vytvorené bariéry a limity pre existenciu týchto združení, je považovaná za neslobodnú a teda nie je možné v tomto zmysle hovoriť o občianskej spoločnosti (Taylor, 1994).

Občianska spoločnosť je teda fenomén, do dnešnej doby vykryštalizovaný prostredníctvom historických udalostí, v ktorom si ľudia vytvárajú združenia a zoskupenia na napĺňanie ich záujmov a za účelom kolektivizácie aktivít. Toto právo im prislúcha z inštitútu občianstva a umožňuje im takto podieľať sa aj na správe vecí verejných.

Začiatok vzniku akýchsi náznakov vyjadrujúcich občiansku spoločnosť môžeme nájsť už v prácach Aristotela, ktorý hovoril o koinónia politiké (politická spoločnosť), ktorá označuje spoločenstvo všetkých slobodných ľudí, ktorí obývajú polis (Klimovský 2008). Občiansku spoločnosť v zmysle jej striktného prepojenia so štátnym útvarom možno nájsť v prácach Bacona, Hobbesa, Locka, či Rosseaua. Problematiku občianskej spoločnosti v jej začiatkoch možno nájsť aj v prácach Machiavelliho, ktorý podporuje myšlienku mocného štátu, avšak zároveň predkladá myšlienku, že občania by si mali zachovať určitú kontrolu nad mocou a dozerať na to, či moc rešpektuje právo (Kresák a kol., 1997). V tomto zmysle definuje občiansku spoločnosť aj Taylor (1994), keď hovorí, že hlavnými piliermi občianskej spoločnosti sú verejnosť a trhové hospodárstvo, pričom práve verejnosť má mimopolitický charakter, čo podľa Taylora (1994) znamená, že verejnosť moc nevykonáva, ale ju kontroluje. V jeho ponímaní má verejnosť aj kritický charakter, ktorý spočíva v slobode prejavu vlastných myšlienok a názorov, rozumový či racionálny charakter, ktorý spočíva vo vytváraní racionálnych názorov, ktoré sú pre vládu nevyhnutné a podstatné pre prijímanie akýchkoľvek rozhodnutí. V neposlednom rade má verejnosť podľa Taylora (1994) aj diskurzívny charakter spočívajúci vo verejnej diskusii a vo vytváraní diskurzívneho alebo diskusného priestoru vôbec. V súvislosti s existenciou priestoru uvažuje Taylor (1994) aj o sekulárnom charakter verejnosti. Tento charakter vychádza z Taylorovho rozlíšenia tradičnej a modernej spoločnosti. Pre tradičnú spoločnosť je typický topický priestor. Ide o priestor, v ktorom sa ľudia stretávali „zoči voči“, pretože iný spôsob vytvárania „diskusného“ priestoru nebol v tradičnej spoločnosti možný. Pre túto spoločnosť je charakteristická aj existencia mienky ľudstva, ktorá sa vyznačuje špecifickými znakmi: „je nereflektovaná, nesprostredkovaná diskusiou a kritikou, je pasívne prijatá od predchádzajúcej generácie“ (Taylor, 1994, s. 21). Pre modernú spoločnosť je typická existencia metatopického priestoru, v ktorom sa verejnosť tvorí a existuje aj mimo stretávaní „zoči voči“, a to najmä prostredníctvom existencie moderných masovokomunikačných

prostriedkov. Táto spoločnosť je charakteristická existenciou verejnej mienky, ktorá sa vyznačuje špecifickými znakmi: „je produktom reflexie, výsledkom diskusie a vyjadruje aktívne sformovaný konsenzus“ (Taylor, 1994, s. 21). A práve táto moderná spoločnosť a verejnosť v nej sa vyznačuje Taylorovky nazvanou sekularitou, ktorá znamená, že spoločnosť je sui generis, sama zo seba vysvetliteľná, v ktorej čas plynie (oproti tradičnej sakralite, ktorá je typická neplynutím času podľa Taylora) a názory si vytvára verejnosť na základe nie vopred určených a predvídateľných udalostí a okolností.

Občianska spoločnosť je teda spoločenstvom ľudí, ktoré sa vytvorilo prirodzene a ktoré má veľa sebaregulujúcich síl, kým štát je naopak neprirodzenou a násilníckou organizáciou a jej rozpínavosti treba postaviť hranice (Kresák, 1994). Problematiku občianskej spoločnosti, najmä z pohľadu mocenského zasahovania do života jednotlivcom, možno nájsť aj v prácach Humboldta, Mohla, Jellinka či Stahla. Definovať občiansku spoločnosť znamená zároveň aj určiť jej základné črty (Stena, 1991), medzi ktoré patrí najmä existencia autoregulatívnych mechanizmov, ktoré zabezpečujú jej rozvoj a reprodukciu, existencia plurality, záujmovej diferencie, neustálej dynamiky vývoja, špecifických metód, ktoré slúžia k riešeniu konfliktov cestou dohôd a kooperácie, existencie horizontálneho charakteru zmluvných vzťahov a vytvorením občianskej kultúry, ktorá sa vyznačuje vlastným rebríčkom hodnôt, sociálnych noriem a inštitúcií. Weigle a Butterfield definujú občiansku spoločnosť ako „nezávislú samoorganizáciu spoločnosti, ktorej jednotlivé časti sa dobrovoľne zapájajú do verejnej činnosti, aby uspokojovali individuálne, skupinové či verejné záujmy v rámci právne definovaného vzťahu medzi štátom a spoločnosťou“ (In: Potůček, 2005, s. 102).

V kombinácii politického a ekonomického prostredia sa občianska spoločnosť môže prejavovať aj vo forme občianskeho sektora. Keďže sa organizácie verejného sektora vzájomne od seba líšia svojou veľkosťou ako aj rozsahom svojho pôsobenia, je veľmi ťažké vymedziť akúkoľvek definíciu týchto organizácií. Tento problém pomohol vyriešiť sociológ Salamon (Frič – Bútora, 2005), keď poskytol definíciu organizácií občianskeho sektora pomocou tzv. „štrukturálno-operacionálnych definícií“, podľa ktorých ide o organizácie, ktoré:

1. Sú do určitej miery inštitucionalizované – majú určitú formálne zakotvenú existenciu, nakoľko organizácie, ktoré vznikli ad hoc, nepatria do sústavy týchto organizácií.
2. Majú súkromnú povahu – ide o organizácie, ktoré nie sú financované zo štátneho rozpočtu a nepodliehajú priamemu dohľadu štátu na základe

princípu subordinácie, ktorý je typický pre štátnu správu. Samozrejme, nevylučuje sa tu istý spôsob štátnej podpory, avšak ich povaha je zreteľne súkromná.

3. Nerozdeľujú zisk – organizácie občianskeho sektora nevznikajú za účelom dosahovania zisku, preto si dosiahnuté zisky nedelia medzi sebou, ale používajú ich na činnosť a plnenie záujmu, kvôli ktorému vznikli.
4. Sú samosprávne, autonómne – tieto organizácie sú schopné riadiť si vlastnú činnosť prostredníctvom vlastných vydaných noriem a pravidiel, pričom vykonávajú aj samotné manažovanie vlastných aktivít.
5. Sú dobrovoľné – nevznikajú v súlade s existenciou povinného členstva. Ich vznik je podložený dobrovoľnou účasťou na aktivitách, pričom ich príjmy nemusia pochádzať iba z dobrovoľných príspevkov.

Potůček (2005, s. 103) definuje občiansky sektor ako „ inštitucionalizované vyjadrenie života občianskej spoločnosti. Tvoria ju organizácie, ktoré sú formou dobrovoľného združovania občanov, ktorí zdieľajú spoločné hodnoty a ktorí sú ochotní spolupracovať na spoločnom diele“.

Občiansky sektor v ekonomickom ponímaní zmyslu občianskej spoločnosti predstavuje súčasť národného hospodárstva a v tom zmysle vystupuje aj ako jeden z politicko-ekonomických mechanizmov regulácie spoločenského života jednotlivcov a organizácií v podmienkach modernej demokracie. Abrahamson (In: Potůček, 2005) vypracoval model, ktorý doplnil Potůček, vyjadrujúci vzťah trhu, štátu a občianskeho sektora ako regulátorov života spoločnosti.

Pozícia občianskeho sektora v trojuholníku vykazuje tri styčné plochy s ostatnými regulátormi života občanov. Pokiaľ ide o styčnú plochu občianskej spoločnosti s neformálnymi spoločenstvami, ktoré predstavujú domácnosti, tá sa prejavuje na jednej strane najmä v zdrojoch, ktoré domácnosti môžu pre občiansky sektor poskytnúť a na druhej strane domácnosti môžu byť cieľovou skupinou, na ktorú je pozornosť občianskeho sektora a samotný účel vzniku občianskej organizácie zameraný.

Obr. č. 1: Vzťah trhu, štátu a občianskeho sektora ako regulátorov života spoločnosti.

Zdroj: Abrahamson, doplnené Potůčkem (In: Potůček, 2005).

Pozícia občianskeho sektora v trojuholníku vykazuje tri styčné plochy s ostatnými regulátormi života občanov. Pokiaľ ide o styčnú plochu občianskej spoločnosti s neformálnymi spoločenstvami, ktoré predstavujú domácnosti, tá sa prejavuje na jednej strane najmä v zdrojoch, ktoré domácnosti môžu pre občiansky sektor poskytnúť a na druhej strane domácnosti môžu byť cieľovou skupinou, na ktorú je pozornosť občianskeho sektora a samotný účel vzniku občianskej organizácie zameraný.

Styčná plocha občianskeho sektora so štátom (s verejnou správou) sa prejavuje opäť najmä vo vzájomnej pomoci. Na jednej strane môže štát finančne podporovať a dotovať organizácie občianskeho sektora, legislatívne im priznávať výhody, na druhej strane organizácie občianskej spoločnosti môžu na seba prebrať úlohy a činnosti, ktoré by bez ich existencie musel zabezpečovať štát. V tomto zmysle „odbremeňujú štát od časti jeho

povinností a znižujú tým tlak na mieru celkového daňového zaťaženia“ (Potůček, 2005, s. 112).

Pokiaľ ide o styčné plochy občianskeho sektora a firiem, teda trhu, Potůček (2005) za významný uvádza inštitút sponzorstva. Firmy podporujú organizácie občianskeho sektora rôznymi darmi alebo príspevkami, na druhej strane si zároveň budujú image a dobré meno na trhu práve kvôli sponzorovaniu neziskového sektora.

Styčné plochy existujú aj medzi ostatnými regulátormi spoločenského života navzájom, vynímajúc občiansky sektor. Práve takéto hraničné strety sú dôvodom, pre ktorý je možné tvrdiť, že na ovplyvňovaní a regulovaní spoločenského života sa musia podieľať všetky sektory (regulátory), nakoľko sa nielen navzájom ovplyvňujú, ale zároveň si vytvárajú akýsi systém vzájomných brzd a obmedzení. Postavenie občianskeho sektora vo verejnej politike je takto neodškriepiteľné. Samotné postavenie občana v občianskom sektore, v občianskej spoločnosti, ale najmä v samotnej verejnej politike ako takej tvorí nenahraditeľnú súčasť demokratického štátu. Občania sa majú spolupodieľať na tvorbe politických rozhodnutí², ale najmä na verejnom rozhodovaní, lebo verejné rozhodovanie je „rozhodovanie s verejnými dôsledkami. Ak majú občania niešť následky takýchto rozhodnutí, potom je legitímnou ich požiadavka, aby mohli vplývať na verejné rozhodovanie, alebo sa na ňom aspoň spolupodieľať“ (Miková – Paulíniová, 2001, s. 6). Spôsobov, ako sa občania, či verejnosť môžu zapojiť do procesu rozhodovania je niekoľko. Zväčša však ich konkrétnu podobu ovplyvňuje autorita, ktorá má kompetenciu rozhodnutie vydať. Podľa Mikovej a Paulíniovej (2001) tak môže vzniknúť iba akési „pseudozapájanie „ verejnosti – buď cez informovanie verejnosti až po prijatí rozhodnutia, získavanie verejnosti až po prijatí rozhodnutia, alebo len cez konzultovanie názoru verejnosti.

Samotná účasť na správe vecí verejných v sebe zahrňa mnoho aktivít, najmä účasť na politike štátu prostredníctvom práce v politických stranách, kandidovanie vo voľbách a hlasovania v nich, rôzne formy prijímania zákonov, právo veta, účasť prostredníctvom médií, lobovania, konzultácie či vyjednávania (Ghai, 2001).

Oveľa razantnejšie sa občianska participácia môže prejavíť na samosprávnej úrovni, kde sa občania môžu zároveň spolupodieľať na riešení problémov, ktoré sú bližšie občanom a dokážu ich tak riešiť efektívnejšie ako štát. Na tomto základe je pozornosť príspevku venovaná konkrétnej skupine aktérov, ktorí sa môžu na takomto riešení problémov podieľať.

² Viac o politickom rozhodovaní pozri napr. Bolfíková, 2006, s. 3.

Konkrétny rozbor participácie príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny na verejnom živote je uvedené v nasledujúcej kapitole.

1.1. Postavenie maďarskej menšiny a jej participácia v regionálnej samospráve v Slovenskej republike prostredníctvom menšinového zastúpenia v politickej strane

Občiansku participáciu v územnej samospráve ako v jednom z pilierov verejnej správy v podmienkach Slovenskej republiky upravujú dva zákony. Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení a zákon č. 302/2001 Z.z. o samospráve vyšších územných celkov. Keďže sa územná samospráva vykonáva na úrovni komunálnej aj na úrovni regionálnej, nie je tu bližší priestor venovať sa obom úrovniam, preto sa tento príspevok venuje výlučne problematike participácie na regionálnej úrovni.

Regionálnu úroveň samosprávy v Slovenskej republike tvoria Vyššie územné celky, ktoré sú podľa §1 zákona o samospráve vyšších územných celkov samosprávnymi krajinami. Samosprávny kraj je právnická osoba, ktorá za podmienok ustanovených zákonom samostatne hospodári s vlastným majetkom a s vlastnými príjmami, zabezpečuje a chráni práva a záujmy svojich obyvateľov (§1, odsek 5 citovaného zákona).

Aplikovať zákon o samospráve vyšších územných celkov na podmienky občianskej participácie menšín je možné iba zo všeobecného hľadiska, nakoľko neexistuje osobitná legislatíva v Slovenskej republike zaoberajúca sa participáciou menšín na územnej samospráve. Paragraf 3 v odseku 2 zákona o samospráve vyšších územných celkov definuje, že obyvateľ samosprávneho kraja sa zúčastňuje na jeho samospráve a zároveň v odseku 1 citovaného paragrafu definuje, že obyvateľom samosprávneho kraja je osoba, ktorá má trvalý pobyt v obci na jeho území. Okrem toho sa na výkone samosprávy môže s určitými výnimkami upravenými týmto zákonom podieľať aj ten, kto má na území samosprávneho kraja nehnuteľný majetok, je prihlásený na prechodný pobyt, má ako cudzinec povolený dlhodobý pobyt. Na tomto základe môžeme vyvodiť princíp rovnosti, podľa ktorého (berúc do úvahy prvú podmienku) každý obyvateľ sa môže podieľať na samospráve vyššieho územného celku a to bez ohľadu na jeho príslušnosť k národnostnej menšine. Na tomto mieste nie je teda

podstatné ani to, ku akej národnostnej menšine sa obyvatel' s trvalým pobytom v obci na území samosprávneho kraja hlási.

Paragraf 3 v odseku 2 upravuje, že obyvatel' samosprávneho kraja sa zúčastňuje na samospráve samosprávneho kraja a je oprávnený najmä:

- a) voliť zastupiteľstvo a byť volený do zastupiteľstva,
- b) voliť predsedu a byť volený za predsedu,
- c) hlasovať v referende samosprávneho kraja za podmienok ustanovených týmto zákonom,
- d) zúčastňovať sa na zasadnutiach zastupiteľstva samosprávneho kraja,
- e) obracať sa so svojimi podnetmi, sťažnosťami a inými podaniami na predsedu, zastupiteľstvo a orgány ním zriadené.

Ďalšie časti príspevku pojednávajú o konkrétnom postavení maďarskej menšiny na Slovensku zo stručného historického hľadiska až po vytvorenie Strany maďarskej koalície a následne o participácii Strany maďarskej koalície práve v zastupiteľstvách samosprávnych krajov.

1.1.1. Postavenie maďarskej menšiny na Slovensku v minulosti a dnes

Predstavitelia maďarských politických strán v slovenskom parlamente, ale aj samotní predstavitelia Maďarskej republiky neustále „vyslovujú obavy o zachovanie identity maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku (Fábry, 1998, s. 5). Takéto obavy sa zdajú byť opodstatnené, nakoniec aj sama história je dôkazom premenlivých a búrlivých vzťahov vznikajúcich na území Slovenska s príslušníkmi maďarskej menšiny.

Vzhľadnuc k histórii „v celom období medzi dvoma svetovými vojnami Maďarsko otázku maďarských etnických menšín, ktoré po rozpade Rakúsko-Uhorska žili v susedných štátoch, chápalo ako súčasť revizionistickej koncepcie maďarského štátu“ (Deák, 1996, s. 3). Československo v tomto období bolo jediným spojeneckým štátom, ktorý akceptoval nenátlakové postupy viažuce sa k menšinám. Masaryk - prezident Československej republiky - chcel rešpektovať práva menšín, chcel vytvoriť štát podobný Švajčiarsku, štát, ktorého lokálna administratíva sa bude spravovať v jazyku väčšinovej populácie, kde právo a zákony

zaručia menšinové práva (Adam, 1990, s. 323). Je zaujímavé poznamenať, že maďarskej menšine v Československu boli poskytované práva koncentrované okolo vzdelávania v oveľa väčšej miere, v porovnaní s tými istými právami poskytovanými maďarskej menšine žijúcej v Rumunsku alebo v Juhoslávii. Československá vláda bola ochotná zakladať iba základné školy pre menšiny; na stredných školách sa však mohol používať jazyk menšiny.

Napriek tomu, v období 30. rokov 20. storočia maďarská menšina žijúca na Slovensku, na území, ktoré táto menšina považovala za „dočasne okupované územie“ (Deák, 1996, s. 4), sa len pomaly zmierovala so svojom menšinovou pozíciou, a tak politickí predstavitelia týchto menšín pripravovali podmienky pre svoje odtrhnutie od Slovenskej republiky a jeho spätné pripojenie k maďarskému štátu.

V tom istom období došlo aj k zhoršeniu medzinárodnej pozície Česko-slovenska, čo spôsobilo reakciu Maďarska v smere zosúladenia svojej politiky s nacistickými záujmami. Maďarsko si osvojilo postup, ktorý vyhlasovala nemecká menšina a tak sa stále viac hovorilo o utlačovaní maďarskej menšiny v Česko-Slovensku. Maďarská oficiálna politika tak začala vychádzať z názoru, že Česko-Slovensko môže byť zlikvidované dvojakou cestou; „buď priamo agresiou nacistického Nemecka, alebo postupným vnútorným rozkladom za pomoci odstredivých síl národnostných menšín“ (Deák, 1996, s. 8). Avšak samotná maďarská menšina zastala odlišný postoj. Maďarská menšinová politika v republike bola zástancom vyhlásenia, že chce sama rozhodovať o svojom osude a tento cieľ chce dosiahnuť pokojnou cestou. Táto menšina nemala záujem akokoľvek radikalizovať existujúce pomery. Avšak boj o maďarskú menšinu žijúcej na území Česko-Slovenska sa ani týmto nezmenil. Naďalej sa viedli rokovania a mocenské boje o územie Česko-Slovenska, na ktorom žila maďarská menšina. 2. novembra 1938 došlo k zlomu, kedy podpísaním Viedenskej arbitráže bola vyznačená nová hranica s Maďarskom a Česko-Slovensko „stratilo železničné spojenie s Podkarpatskou Rusou, bolo teritoriálne okyptené a po každej stránke oslabené do takej miery, že Maďarsko očakávalo pripojenie slovenského územia k maďarskému štátu“ (Deák, 1996, s. 22).

Teda ani v období medzi svetovými vojnami nedošlo k doriešeniu otázky týkajúcej sa maďarskej menšiny. Najväčšie znepokojenie z reforiem riešenia maďarskej otázky v katolíckom biskupskom zbore na Slovensku po druhej svetovej vojne vyvolal odsun príslušníkov maďarskej menšiny do Čiech. Výsledkom diskusií o tejto problematike bolo memorandum podané prezidentovi, Slovenskej národnej rade a ministrovi zahraničných vecí. K takémuto odsunu obyvateľstva prijala maďarská cirkevná hierarchia vyhlásenie a kardinál

Mindszenty vydal k svetovej verejnosti prevolanie, v ktorom „obvinil Československo, že chce vyhnať zo starých sídlisk 70 000 Maďarov, zo zeme, ktorú im dalo veľké Maďarsko. Výmenu v ňom označil za kolektívne deportovanie, ktorého cieľom bolo zmocniť sa majetku presídlencov“ (Šutaj, 1997, s. 29).

Opatrenia voči obyvateľom maďarskej národnosti mali široké pole pôsobnosti a týkali sa viacerých oblastí ľudského života. Podľa Šutaja (1997) išlo napríklad aj o nariadenie o úprave služobného pomeru štátnych a verejných zamestnancov, ktoré postihlo farárov maďarskej, ale aj nemeckej národnosti. Po roku 1948 sa situácia začínala zlepšovať, nakoľko obyvatelia maďarskej národnosti získali československé štátne občianstvo, avšak situáciu na druhej strane komplikoval nový režim.

V priebehu ďalších štyroch desaťročí po roku 1948 sa začali budovať na území Slovenska getá tvorené prevažne maďarskou menšinou, ktoré sa vyznačovali silnou podporou zo strany štátu, čo im umožnilo kultúrnu izoláciu. Na tomto základe sa vytvárali „kultúrne štruktúry, ktoré sa stali monopolnými organizátormi kultúrneho a spoločenského života“ na južnom Slovensku (Fábry, 1998, s. 12). Takáto situácia bola možná až do roku 1990, kedy po zániku odborov Matice slovenskej sa opäť začala budovať členská základňa tejto ustanovizne. Do roku 1990 tak na južnom Slovensku existoval dostatočný priestor pre kultúrne činnosti vykonávané v maďarskom jazyku – Csemadok (Czehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturália Szövetsége).

Revolúcia z novembra 1989 nastolila požiadavku decentralizácie moci ako predpoklad demokratizácie vtedajšej československej spoločnosti (Kusý, 1998). Plnenie tejto požiadavky malo prebiehať po národnej a regionálnej úrovni. Decentralizácia na národnej úrovni mala prebiehať prostredníctvom decentralizácie moci z jedného federálneho centra na dve národné centrá. Decentralizácia na regionálnej úrovni mala prebiehať prostredníctvom reorganizácie štátnej správy cestou k prirodzenejšiemu a spravodlivejšiemu administratívne členeniu územia štátu, pretože dovtedajšia totalita znamenala slabú samosprávu regiónov, čo by nová decentralizácia mala výrazne zmeniť (Kusý, 1998). Avšak práve táto druhá línia decentralizácie na regionálnej úrovni nebola v uvedenom období zavŕšená .

Krátko po novembrovom prevrate 1989 sa začala Vláda SR zaoberať otázkami zabezpečenia podmienok spolunažívania Slovákov s národnostnými menšinami. Z týchto opatrení vyplynula vláde povinnosť zabezpečovať tieto vzťahy prostredníctvom masovokomunikačných prostriedkov. Starostlivosť o národnostné menšiny sa stala aj náplňou

programového vyhlásenia vlády z roku 1992 (Fábry, 1998), v ktorom sa okrem iného považujú príslušníci národnostných menšín za súčasť občianskej spoločnosti ako rovnocenného partnera Slovákov; Vláda SR sa zaväzuje zabezpečiť slobodný rozvoj národnostných menšín, ich národnostnej a etnickej osobnosti, vzdelanosti a jazykovej kultúry a rešpektovať práva občanov republiky bez ohľadu na národnú, národnostnú a etnickú príslušnosť, pričom v otázke národnostných menšín a etnických skupín bude vychádzať z medzinárodných dohôd.

Územie Slovenska, na ktorom dnes žije maďarská menšina teda nebolo vždy územím Slovenskej republiky. Už v roku 1993 bola spôsobená nerovnoprávnosť medzi jednotlivými národnostnými menšinami, čo bolo vložené priamo do Ústavy SR, kde slovenské národné symboly a znaky boli povýšené na štátne, národný jazyk bol deklarovaný ako štátny, národná kultúra a identita sa dostala pod štátnu ochranu (Kusý, 1998, s. 126).

Preto sa v tomto roku do popredia dostala potreba zmeny ústavy prostredníctvom prijatia ústavného zákona. Ak by totiž podľa Kusého (1998) s týmto návrhom neprišli slovenskí poslanci, urobili by tak maďarskí. Samotná zmena sa týkala prevažne zmeny ustanovení upravujúcich národnostné menšiny. Požiadavka na zmenu sa niesla v duchu premenovania národnostných menšín na národné menšiny. Pretože kým národ predstavoval „určité relatívne samostatné územné spoločenstvo, ktoré má na danom teritóriu výsadné alebo dominantné postavenie“ a jeho potvrdením je „právo národa na sebaurčenie“, národnostná menšina je potom chápaná ako „časť nejakého národa, žijúca na jeho území, teda na území, ktorému dominuje nejaký iný národ“, a preto si táto národnostná menšina „nemôže na tomto území uplatňovať právo na sebaurčenie, ale je viazaná princípom integrity a územnej celistvosti štátu, na území ktorého žije. Národná menšina by tak potom mala „národnostnú menšinu povýšiť na úroveň národa“ (Kusý, 1998, s. 49 - 50).

Ďalší návrh sa týka článku 6, odseku 1 Ústavy SR, podľa ktorého „na území SR je úradným jazykom slovenský jazyk“, čím by sa nahradila formula o štátnom jazyku.

Samotná postupná demokratizácia mnohonárodnostného štátu zamýšľala aj vytvorenie politického národa, ktorý by tvorili všetci obyvatelia krajiny, pozostávajúci ako z majority, tak aj z minoritných skupín. Avšak táto myšlienka nebola celkom naplnená, nakoľko Slovenská republika vznikla ako „národný štát slovenského etnického národa“ (Kusý, 1998, s. 99). Aj Ústava SR v preambule začína slovami: „My, národ slovenský...“

Poslednou problematickou oblasťou je otázka samosprávy menšín (Kusý, 1998), ktorá však svoj priamy podklad nenašla ani v medzinárodných dokumentoch .

Pre postavenie maďarskej menšiny je podstatné aj programové vyhlásenie Národnej rade, ktoré jej postúpila vláda ešte v čase druhého výročia naplnenia zvrchovanosti Slovenskej republiky. Tento program predstavoval „novú etapu moderných dejín Slovenska. Ide o program prvej vlády, ktorá vzišla zo slobodných a demokratických volieb v suverénnej Slovenskej republike“ (Programové vyhlásenie vlády, 1995, s. 26). Vláda SR sa v tomto programe okrem iného zaoberala aj problematikou národnostnej politiky. Uvádza v ňom, že „vláda zabezpečí práva a podmienky na občiansky plnohodnotný život národnostných menšín v zmysle Ústavy SR, akceptovaných medzinárodnými normami a konvenciami zaoberajúcich sa právami a slobodami občanov patriacich k národnostným menšinám“ (Programové vyhlásenie vlády, 1995, s. 29). Vzhľadom k tomu, že na území Slovenskej republiky žije mnoho národnostných a etnických menšín, takéto rovnocenné zabezpečenie občianskeho života predstavuje nevyhnutný a dôležitý prvok pre vzájomné spolunažívanie menšín s väčšinou.

Vláda SR vo svojom vyhlásení ďalej zdôrazňuje, že bude v Rade Európy a OBSE navrhovať „spracovanie komparatívnej štúdie, vychádzajúcej z postavenia národnostných menšín v rôznych krajinách“ (1995, s. 29) ako materiálu pre upravenie a zakotvenie práv menšín. Vláda SR sa v programovom vyhlásení zaväzuje garantovať všetky práva národnostných menšín, ako aj individuálne práva občanov. Okrem týchto sľubov sa táto Vláda SR v programovom vyhlásení zaviazala (1995, s. 30):

- vypracovať normy pre podporu menšinových kultúr, ktoré sa budú odvíjať od záujmov Slovenskej republiky, hospodárskych možností nášho štátu a európskych zvyklostí, obnovených na princípoch občianskej lojality,
- zaviesť systémové opatrenia, ktoré upevnia postavenie kultúry Slovákov žijúcich na územiach s prelínanou sa kultúrou príslušníkov národnostných menšín,
- vychádzať zo zásady rovnosti národnostných kultúr bez ohľadu na početnosť ich nositeľov,
- zabezpečiť bohoslužby v štátnom jazyku v obciach s jazykovo zmiešaným obyvateľstvom a súčasne zabezpečiť, aby verejné oznamy a vysielanie miestneho rozhlasu, štátom podporovaná miestna a regionálna tlač boli aj v štátnom jazyku,
- podporiť vydávanie periodika v maďarčine a v ďalších jazykových mutáciách,
- keďže starostlivosť o Slovákov na jazykovo zmiešaných územiach pokladá vláda za jednu z priorít, preto sa bude usilovať o vytváranie podmienok na priateľské,

korektné vzťahy všetkých občanov a prispeje k naplneniu tohto programu v oblasti tlače, rozhlasu, televízie, vzdelávania a miestnej kultúry a pod.

V roku 1998 bolo možné pozorovať opätovné tendencie štátu k centralizácii toho, čo bolo v roku 1989 decentralizované. Tento proces mal výrazné dôsledky na národnostné menšiny žijúce na území Slovenska, lebo „mnohé z toho, čo Slováci pociťujú ako politické tlaky zo strany vládnucej garnitúry, neslovenskí obyvatelia krajiny pociťujú aj ako národnostný útlak“ (Kusý, 1998, s. 98). Jednotlivé menšiny – hlavne maďarská menšina – začali prejavovať svoj odpor voči centralistickým postupom, pretože táto centralizácia ich zbavovala možnosti podieľať sa na rozhodovaní. Ich sebaobrana v radikálnej forme vyústila až do požiadavky autonómie. Avšak takáto požiadavka nemohla byť naplnená, nakoľko existencia štátu v štáte by prehĺbila politickú izoláciu maďarskej menšiny v štáte. Jedným z logických a racionálnych spôsobov, ako posilniť kompetencie a postavenie menšín v štáte by bola „regionalizácia štátnej správy s podstatným rozvinutím a posilnením prvkom samosprávy v celom regióne“ (Kusý, 1998, s. 102), čo nevyhnutne spôsobí posilnenie demokracie na miestnej úrovni.

Pre situáciu maďarskej menšiny na Slovensku je nevyhnutné spomenúť aj existenciu politickej strany v slovenskom politickom spektre, existujúcej v Slovenskej republike od roku 1998, reprezentujúcej záujmy maďarskej národnostnej menšiny. V slovenskom politickom spektre v takejto pozícii vystupuje Strana maďarskej koalície (ďalej len SMK³).

SMK vo svojom volebnom programe k voľbám z júna 2006 (2006 – 2010) uvádza, že „za uplynulých osem rokov sa dokázalo, že vďaka účasti SMK vo vláde Slovenskej republiky sa zvyšovala dôveryhodnosť a uznanie krajiny v zahraničí. Svojím postojom si SMK vyslúžila hodnotenie *spoľahlivý partner*“ (Volebný program SMK, 2006, s. 4). Už v názve úvodnej časti volebného programu SMK - *Silnejšia Strana maďarskej koalície, kvalitnejší život pre menšiny* - je explicitne vyjadrená podpora menšín (2006, s. 4). V tomto zmysle SMK vyjadruje svoju prioritu:

- zastupovať záujmy národnostne zmiešaného regiónu, obývaného Maďarmi i Slováckmi, ako aj podporovať zámery celoslovenského významu,

³ SMK – Strana maďarskej koalície - bola zaregistrovaná: 22.mája 1998, vznikla transformáciou Maďarského kresťanskodemokratického hnutia a zlúčením hnutia Spolužitie a Maďarskej občianskej strany do Strany maďarskej koalície (Vznik SMS, 2008).

- podporovať a zastupovať ekonomické a spoločenské záujmy regiónov so zmiešaným obyvateľstvom,
- legitímnymi prostriedkami bojovať za posilnenie právneho postavenia všetkých minorít na Slovensku,
- pomáhať občanom pri uplatňovaní svojich práv,
- presadzovať záujmy regionálnej verejnej správy a
- zastupovať úsilie občanov o vytvorenie samosprávnych združení.

V druhej časti volebného programu – *Demokracia a rovnosť šancí* (2006, s. 5) – vyjadruje SMK svoje presvedčenie, „že aj vďaka politike SMK nastal pokrok v budovaní demokracie, v oblasti rovností šancí a dodržiavania základných ľudských, občianskych a menšinových práv“. SMK uvádza aj najdôležitejšie úspechy, ku ktorým patrí:

- zákonom garantované právo menšín používať mená a priezviská v ich materinskom jazyku,
- antidiskriminačný zákon,
- vybavovanie sťažností aj v jazyku národnostných menšín na úrade verejného ochrancu práv tzv. ombudsmana,
- finančné prostriedky na podporu kultúr národnostných menšín boli zdvojnásobené,
- zriadenie Komisie pre rovnosť šancí,
- zriadenie maďarskej univerzity.

V tejto časti volebného programu SMK uvádza okrem svojich úspechov aj svoje úlohy a ciele (2006, s. 5 – 6).

Nakoľko preambula Ústavy Slovenskej republiky začína slovami: „My, národ slovenský“, SMK si kladie za cieľ presadiť zmenu preambuly ústavy z národného na občiansky princíp. Ich ďalším a nie menej dôležitým cieľom je Ústavou zlepšiť postavenie národnostných menšín a vytvoriť inštitucionálny systém menšinových samospráv, finančné zabezpečenie menšinových inštitúcií s dôrazom na zabezpečenie kultúrnej a školskej samosprávy. Ďalej si kladie za cieľ presadzovať, aby na základe medzinárodných dohovorov bolo aj na Slovensku uznané právo národnostných menšín používať svoje národné symboly a možnosť oslavovať svoje národné sviatky.

Aj v tretej časti volebného programu (2006) – *Rastúca ekonomika, vyššia životná úroveň* – možno nájsť prvky smerujúce k ochrane národnostných menšín. Ide o päť vzájomne

previazaných priorít, pričom k národnostným menšinám sa viaže priorita rozvoja regiónov a vidieka⁴ a priorita rozvoja infraštruktúry⁵.

V ďalších častiach tohto programu (2006) predkladá SMK svoje návrhy a priority pre oblasť rozvoja regiónov a vidieka, pričom kladie dôraz na podporu regiónov južného a východného Slovenska, ďalej pre oblasť pôdohospodárstva, životného prostredia, sociálnej bezpečnosti a zdravotníctva, vzdelávania a kultúry, verejnej bezpečnosti ako aj priority pre budúcu generáciu.

V 11. časti programu (2006) – *Samospráva a verejná správa* – SMK opäť explicitne vyjadruje ochranu menšinových práv, kde v súlade s európskou praxou je pre SMK veľmi dôležité, aby občanom SR bola zabezpečená možnosť komunikovať vo svojej rodnej zemi s úradmi verejnej správy vo svojom materinskom jazyku. Vďaka politickej snahe SMK je zákonom zakotvené právo občanov v obciach, kde početnosť občanov nejakej národnosti dosahuje 20 %, komunikovať s úradmi vo svojom materinskom jazyku.

Ochranu práv menšín je možné explicitne nájsť aj v 13. časti programu (2006) - *Európska a zahraničná politika* - je tu zreteľnejšie vidieť podporu práve maďarskej menšiny. SMK sa zaväzuje aj naďalej aktívne podporovať to, aby čo najviac občanov SR získalo zamestnanie v inštitúciách EÚ, so zvláštnym zreteľom na úmerné zastúpenie Maďarov zo Slovenska. Za svoju prioritu okrem iného považujú aj vytváranie dobrých slovensko-maďarských vzťahov a ich pestovanie a zámerom je aj plnohodnotné fungovanie a skutočné riešenie problémov zo strany zmiešaných komisií, vytvorených na základe medzivládnej zmluvy medzi dvoma krajinami, pričom popritom venuje osobitnú pozornosť vzťahom Slovenska s tými okolitými krajinami, v ktorých žije početnejšia maďarská menšina. SMK v oblasti ochrany menšín prirodzene venuje zvláštnu pozornosť postaveniu ďalších maďarských spoločenstiev a na príslušných medzinárodných fórach upozorňuje na krivdy spáchané voči nim, alebo podporuje uplatnenie ich záujmov v prípade, ak je to potrebné. V závere tejto časti vyslovuje SMK podporu tomu, aby do stavu Ministerstva zahraničných vecí SR a taktiež diplomatických zložiek

⁴ Priorita rozvoja regiónov a vidieka preto, lebo najväčšou prekážkou rozvoja oblastí obývaných maďarskou národnostnou menšinou je zaostávanie infraštruktúralného vybavenia územia, a preto je potrebné zabezpečiť rozvoj týchto zaostalých, respektíve so štruktúrnymi problémami sa boriacich regiónov a oblastí na úroveň rozvinutých regiónov Slovenska (Volebný program SMK, 2006, s. 7).

⁵ Priorita rozvoja infraštruktúry preto, lebo najväčšou prekážkou pokroku v oblasti rastu životnej úrovne, skvalitnenia životných podmienok a rastu spoločensko-ekonomickej konkurencieschopnosti regiónov obývaných príslušníkmi maďarského národnostného spoločenstva je ich nedostatočná infraštruktúralná vybavenosť (Volebný program SMK, 2006, s. 7).

bolo – v súlade s právnymi predpismi – prijatých viac, náležite odborne a jazykovo pripravených občanov maďarskej národnosti.

Aj keď SMK netvorí súčasť dnešnej koalície⁶, považujem za nevyhnutné uviesť tie časti Programového vyhlásenia dnešnej vlády, ktorá sa zaoberá problematikou menšín (Programové vyhlásenie Vlády SR, 2006).

V 5. časti programového vyhlásenia vlády (2006) - *Vedomostná spoločnosť*, v podkapitole *Výchova a vzdelávanie* – sa Vláda SR zaväzuje skvalitňovať podmienky národnostného školstva, najmä vo výučbe v materinskom jazyku všetkých národnostných menšín v rámci Európskej charty regionálnych a menšinových jazykov. Výučba v jazyku národnostnej menšiny však nemôže ísť na úkor kvality výučby štátneho slovenského jazyka.

V 6. časti vyhlásenia vlády (2006) - *Miestna a menšinová kultúra* – je uvedené, že:

- Vláda SR si uvedomuje, že ciele kultúrnej politiky nie je možné dosiahnuť bez podpory a rozvoja miestnej a menšinovej kultúry. Preto zintenzívni dialóg s územnou a miestnou samosprávou a ich organizáciami o otázkach kultúry a adresnej podpory kultúrnych aktivít občanov na miestnej a regionálnej úrovni.,
- bude podporovať metodickú a konzultačnú pomoc kultúrnym inštitúciám zo strany príslušných odborných pracovísk v pôsobnosti Ministerstva kultúry SR,
- bude prostredníctvom grantového systému zabezpečovať podporu kultúry národnostných menšín a etnických skupín a znevýhodnených skupín obyvateľstva. Súčasne podporí aj rozvoj slovenskej kultúry na jazykovo zmiešaných územiach.

V programovom vyhlásení (2006) v časti *Ekonomické nástroje* Vláda SR uvádza, že pripraví zákon o financovaní kultúry ako výraz verejného záujmu na podporu kultúry v Slovenskej republike. Zákon ustanoví hlavné smery, druhy a zdroje financovania kultúrnych aktivít, ako aj mechanizmus rozdeľovania, kontroly a monitorovania účelnosti vynakladania verejných zdrojov. Súčasťou zákona bude úprava financovania rozvoja a šírenia kultúry národnostných menšín a etnických skupín.

V 7. časti programového vyhlásenia (2006) – *Demokracia a právny štát*, v podčasti *Demokratický štát* – Vláda SR uvádza, že bude vo vzťahu k národnostným menšinám postupovať v duchu schválenej dikcie Európskej charty regionálnych alebo menšinových

⁶ Zloženie dnešnej koalície z volieb 2006 pozri napr. Geffert, 2008.

jazykov a vytvorí podmienky na zriadenie Úradu pre menšiny v SR. V tejto časti sa Vláda SR detailnejšie venuje riešeniu otázky rómskej národnostnej menšiny.

V 9. časti programového vyhlásenia (2006) – *Zahraničná politika* – sa Vláda SR zaväzuje, že v súlade s medzinárodnými dohodami bude garantovať a presadzovať rešpektovanie ľudských práv a osobných slobôd, vrátane práv osôb patriacich k menšinám.

Pre túto prácu je však nevyhnutne dôležité zamerať sa ešte na jeden spoločný bod týkajúci sa postavenia príslušníkov maďarskej menšiny v Slovenskej republike a týkajúci sa aj postavenia príslušníkov slovenskej menšiny v Maďarskej republike. Ide o dvojstrannú zmluvu, ktorú uzavrela Slovenská republika s Maďarskou republikou, o **Zmluvu o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou** (1995). Je to prvá medzištátna zmluva uzavretá medzi Maďarskom a Česko – Slovenskom z roku 1949, ktorá bola nahradená zmluvou z roku 1968 a tá bola „sukcedovaná na základe vyhlásenia NR SR v decembri 1992 (Olah, 1995, s. 75). V tejto zmluve sa obe strany zaviazali vzájomne garantovať práva svojich menšín a vytvárať spoluprácu v záujme realizovania cieľov tejto zmluvy, pričom v článku 15 potvrdzujú, že „ochrana národnostných menšín a práv a slobôd osôb patriacich k týmto menšinám tvorí integrálnu súčasť medzinárodnej ochrany ľudských práv a ako táto spadá do rámca medzinárodnej spolupráce. V tomto zmysle teda nie je výlučne vnútornou záležitosťou štátu a je aj predmetom legitímnej pozornosti medzinárodného spoločenstva“.

Žiaden štát v Európe však nemôže povedať, že vyriešil problém menšín. „Živá minorita predstavuje živý, neustále sa meniaci problém koexistencie. Všetky bývalé, predchádzajúce riešenia narážajú na novú realitu súčasnosti, každé súčasné riešenie narazí na novú realitu budúcnosti“ (Kusý, 1998, s. 67).

Verejná politika predstavuje cestu, prostredníctvom ktorej chcú vlády na celoštátnej úrovni ukázať, že majú záujem zahrnúť do riešenia záležitostí a do riadenia spoločnosti všetkých príslušníkov národnostných menšín, ktorí nie sú príslušníkmi majoritnej národnostnej skupiny.

Na druhej strane tie verejné politiky, ktoré nerešpektujú autonómnosť národnostných menšín alebo sú diskriminujúce v tom zmysle, že orientujú svoju pozornosť viac na väčšinu, môžu viesť v konečnom dôsledku k separatizmu (Malloy, 2005, s. 35).

1.1.2. Participácia maďarskej menšiny v samospráve na regionálnej úrovni prostredníctvom politickej strany v podmienkach SR

Cieľom tejto časti príspevku je poskytnúť analýzu účasti maďarskej menšiny na regionálnej samospráve. Ide o „regionálnu sieť lokálnych vlád, ktoré fungujú na základe špeciálnych zákonov, prijatých parlamentom, a vlastných všeobecne záväzných nariadení samospráv“ (Malíková, 2003, s. 87). V rámci tohto cieľa je nevyhnutná analýza pomerného zastúpenia maďarskej menšiny v zastupiteľstvách samosprávnych krajov prostredníctvom SMK. Pre priblíženie samosprávy na Slovensku považujem za nevyhnutné aspoň stručne ozrejmiť územnosprávnu situáciu v rámci samosprávy na Slovensku.

Podľa zákona 221/1996 Z.z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky je územie Slovenskej republiky jednotné a nedeliteľné a na výkon správy sa vytvárajú územné celky a správne celky. Uvedený zákon ďalej ustanovuje, že samosprávnymi územnými celkami Slovenskej republiky sú obce a vyššie územné celky.

Podľa §1 zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov je **obec** samostatným územným a správnym celkom Slovenskej republiky. Druhú úroveň územnej samosprávy tvorí vyšší územný celok. Podľa zákona č. 302/2001 Z.z. o samospráve vyšších územných celkov je vyšší územný celok **samosprávny kraj**. Samosprávny kraj je samostatný územný samosprávny a správny celok Slovenskej republiky (podobne ako obec). Územný obvod samosprávneho kraja je zhodný s územným obvodom kraja a možno ho meniť len zákonom. Paragraf 1, odsek 5 zákona o samospráve vyšších územných celkov definuje samosprávny kraj ako právnickú osobu, ktorá za podmienok ustanovených zákonom samostatne hospodári s vlastným majetkom a s vlastnými príjmami, zabezpečuje a chráni práva a záujmy svojich obyvateľov. Samospráva samosprávneho kraja sa vykonáva prostredníctvom orgánov samosprávneho kraja, pričom aj tu je možné zvolať referendum o dôležitých otázkach týkajúcich sa výkonu samosprávy samosprávneho kraja za určitých, zákonom daných podmienok (§15).

Orgánmi samosprávneho kraja sú podľa §2 citovaného zákona zastupiteľstvo samosprávneho kraja a predseda samosprávneho kraja. Predsedu samosprávneho kraja volia podľa §16 zákona o samospráve vyšších územných celkov obyvatelia samosprávneho kraja v priamych voľbách. Predseda zastupuje samosprávny kraj navonok, v majetkovoprávných vzťahoch a v pracovnoprávných vzťahoch a v iných vzťahoch vystupuje ako štatutárny orgán.

Zastupiteľstvo samosprávneho kraja je podľa §11m zákona o samospráve vyšších územných celkov zbor zložený z poslancov samosprávneho kraja, zvolených v priamych voľbách. Uvedený paragraf ďalej stanovuje, že zastupiteľstvo určí počet poslancov na celé volebné obdobie v pomere 12 000 až 15 000 obyvateľov na jedného poslanca a určí volebné obdobie.

Zákon o samospráve vyšších územných celkov ustanovuje povinnosť zastupiteľstvu samosprávneho kraja zriaďovať mandátovú komisiu a finančnú komisiu. Zriaďovanie ďalších komisií ako stálych alebo dočasných poradných, iniciatívnych a kontrolných orgánov je možnosťou zastupiteľstva samosprávneho kraja.

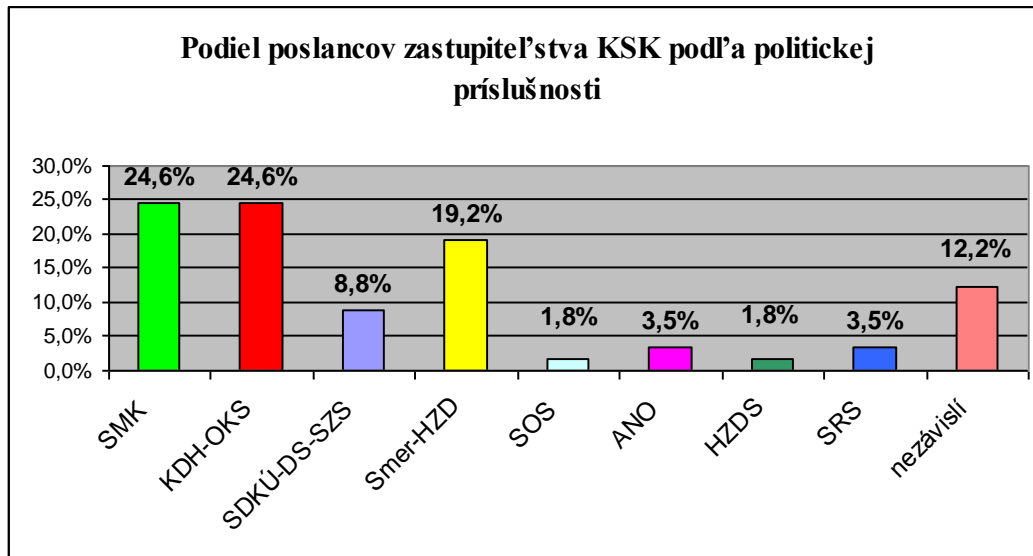
Podobne ako zákon o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky, aj zákon o samospráve vyšších územných celkov stanovuje, že sa zriaďujú tieto kraje: a) Bratislavský kraj, b) Trnavský kraj, c) Trenčiansky kraj, d) Nitriansky kraj, e) Žilinský kraj, f) Banskobystrický kraj, g) Prešovský kraj, h) Košický kraj, pričom podľa zákona 221/1996 Z.z. platí, že mesto, podľa ktorého je kraj pomenovaný, je sídlom orgánov štátu, ktoré pôsobia v územnom obvode kraja, ak osobitný zákon neustanoví inak.

Pre vysvetlenie a vymedzenie postavenia menšín v samospráve na Slovensku považujem za smerodajnú analýzu politického zloženia zastupiteľstiev samosprávnych krajov na Slovensku, s ohľadom na politické zastúpenie SMK, nakoľko práve táto politická strana – ako som už uviedla v predchádzajúcej časti – zastupuje záujmy maďarskej menšiny a dá sa predpokladať, že ide o účasť maďarskej menšiny na územnej samospráve.

Košický samosprávny kraj mal 770 508 obyvateľov k 31. 12. 2004 (Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2005, 2008)⁷. Podľa uvedeného počtu obyvateľstva bolo na voľbách do zastupiteľstva Košického samosprávneho kraja (ďalej len KSK) zvolených 57 poslancov. Nižšie uvedený graf č. 1 prezentuje ich zastúpenie v politickej strane, pričom SMK má až 24,6%-né zastúpenie, čo spolu s KDH-OKS tvorí najväčšiu časť. V tomto prípade môžeme hovoriť o podstatnej účasti príslušníkov maďarskej menšiny na samospráve prostredníctvom SMK.

⁷ Počty obyvateľov a poslancov v zastupiteľstve sú uvedené výlučne pre vytvorenie predstavy o veľkosti samosprávneho kraja a pre následné uvedenie relatívneho zastúpenia politických strán v zastupiteľstve samosprávneho kraja (pozn. autorky).

Graf č. 1: Podiel poslancov zastupiteľstva Košického samosprávneho kraja podľa politickej príslušnosti.

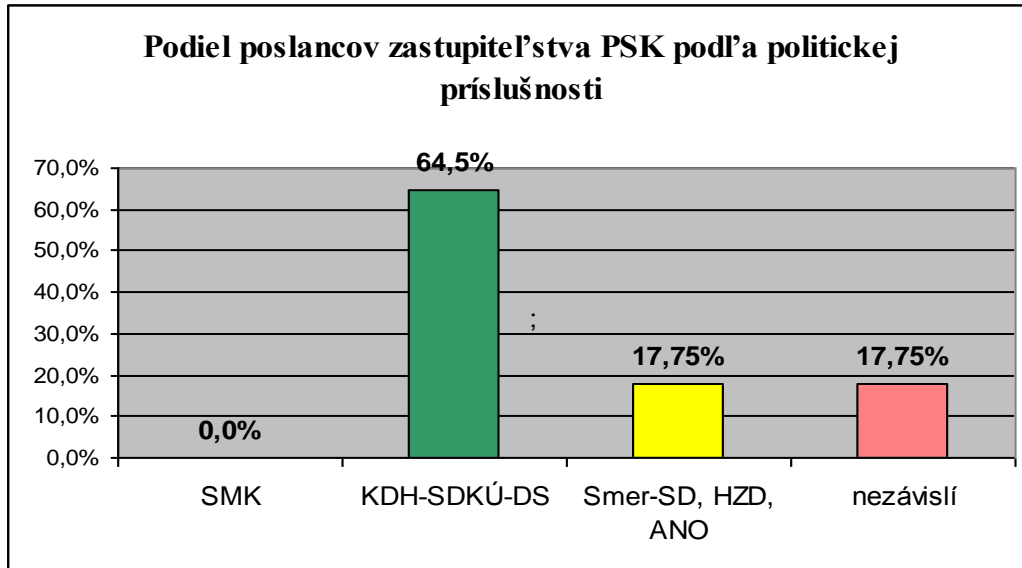

Zdroj: Zoznam poslancov, Zastupiteľstvo – Košický samosprávny kraj, 2008.

Prešovský samosprávny kraj mal 798 745 obyvateľov k 31. 12. 2004 (Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2005, 2008) a vo voľbách do zastupiteľstva Prešovského samosprávneho kraja (ďalej PSK) bolo zvolených 62 poslancov. Graf č. 2 prezentuje výsledky politickej príslušnosti týchto poslancov, pričom podľa uvedených údajov je zrejmé, že SMK nemá v Prešovskom zastupiteľstve žiadne zastúpenie. Najväčšie zastúpenie má KDH-SDKÚ-DS.

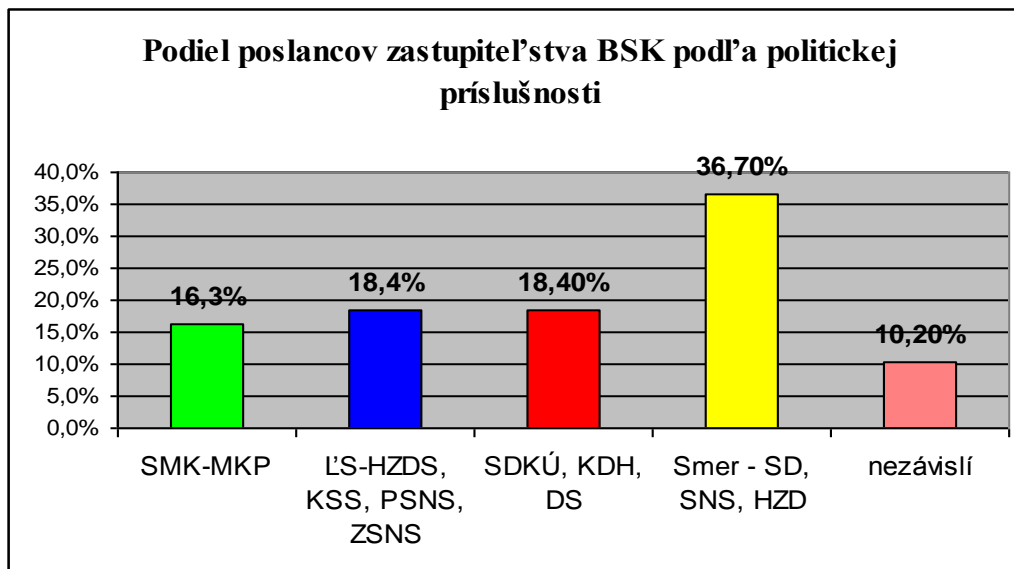
Banskobystrický samosprávny kraj, s počtom obyvateľov 601 132 k 31. 12. 2004 (Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2005, 2008) mal na základe volieb z roku 2005 v zastupiteľstve Banskobystrického samosprávneho kraja (ďalej BSK) 49 poslancov. Zastúpenie SMK je aj v tomto kraji zrejmé, aj keď je v počte poslancov zastupujúcich túto stranu až na štvrtom mieste s 16,3%, hneď po Smer-SD, SNS, HZD s 36,7%, SDKÚ, KDH, DS s 18,4% a ĽS-HZDS, KSS, PSNS, ZSNS tiež s 18,4% Graf č. 3 uvádza celkovú politickú príslušnosť poslancov BSK.

Graf č. 2: Podiel poslancov zastupiteľstva Prešovského samosprávneho kraja podľa politickej príslušnosti.

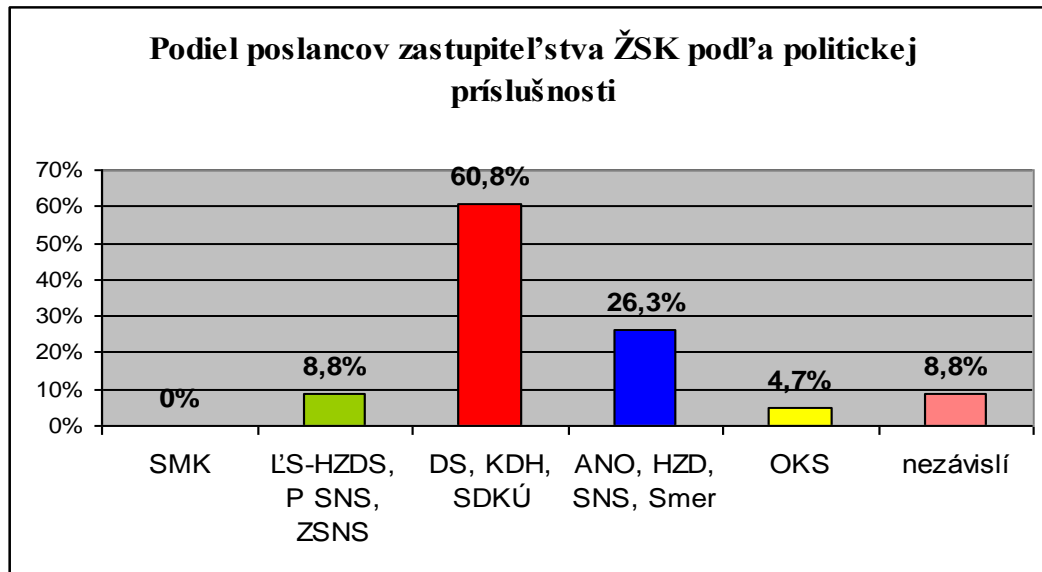
Zdroj: VÚC PO Portal: Poslanci SK, 2008.

Graf č. 3: Podiel poslancov zastupiteľstva Banskobystrického samosprávneho kraja podľa politickej príslušnosti.

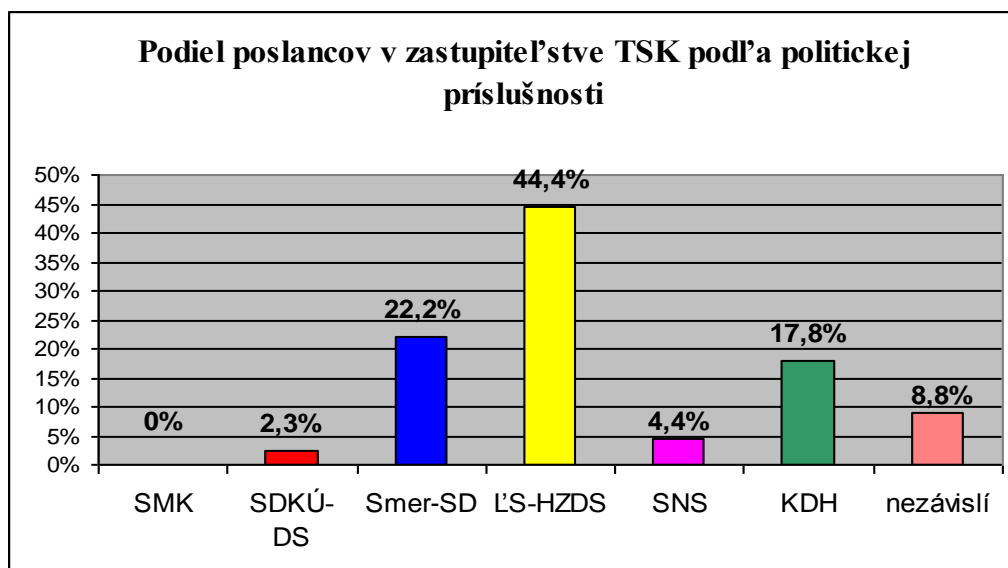
Zdroj: VÚC BB Portál: Poslanci, 2008.

Graf č. 4: Podiel poslancov zastupiteľstva Žilinského samosprávneho kraja podľa politickej príslušnosti.

Zdroj: Žilinský samosprávny kraj, 2008.

Graf č. 5: Podiel poslancov zastupiteľstva Trenčianskeho samosprávneho kraja podľa politickej príslušnosti.

Zdroj: TSK: Poslanci, 2008.

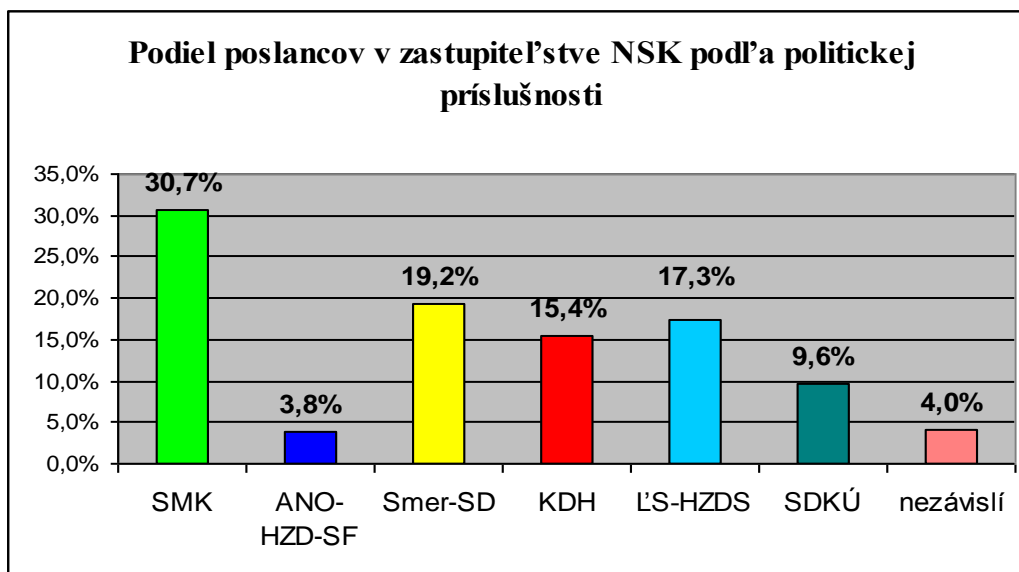
Žilinský samosprávny kraj, mal 694 129 obyvateľov k 31. 12. 2004 (Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2005, 2008). Na základe volieb z roku 2005 získalo zastupiteľstvo Žilinského samosprávneho kraja (ďalej ŽSK) 57 poslancov, pričom podobne ako v zastupiteľstve PSK, ani v zastupiteľstve ŽSK nie sú poslanci, ktorí kandidovali a ktorí zastupujú SMK. V zastupiteľstve ŽSK má najväčšie, dokonca nadpolovičné zastúpenie DS, KDH, SDKÚ (60,8%), pričom veľký podiel v zastupiteľstve má aj ANO, HZD, SNS, Smer (26,3%). Tu je opäť možné vyvodiť relatívny záver, podľa ktorého maďarská menšina nemá zastúpenie ani v ŽSK (viď graf. č. 4).

Trenčiansky samosprávny kraj mal 601 392 obyvateľov k 31. 12. 2004 (Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2005, 2008). Podľa uvedeného počtu obyvateľstva bolo na voľbách do zastupiteľstva Trenčianskeho samosprávneho kraja (ďalej len TSK) zvolených 45 poslancov. Ani v tomto samosprávnom kraji však SMK a teda príslušníci maďarskej národnosti nemajú podiel a tým sa v relatívnom vyjadrení nepodieľajú na územnej samospráve samosprávneho kraja, ako to dokazuje graf č. 7. Najväčšie, až 44,4%-né zastúpenie má podľa grafu č. 5 ĽS-HZDS. Hneď za ním je s 22,2% Smer-SD a KDH s 17,8%.

Nitriansky samosprávny kraj mal k rovnakému dátumu 709 350 obyvateľov (Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2005, 2008). Na tomto základe bolo do zastupiteľstva Nitrianskeho samosprávneho kraja (ďalej NSK) zvolených 52 poslancov. V tomto krajskom zastupiteľstve má najväčšie zastúpenie práve SMK – až 30,7% (viď graf č. 8). Druhá väčšinu má Smer-SD s 19,2% a ĽS-HZDS so 17,3%. Veľkú účasť podľa grafu č. 8 má aj KDH s 15,4%.

Trnavský samosprávny kraj mal 553 198 obyvateľov k 31. 12. 2004 (Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2005, 2008). Vo voľbách v roku 2005 bolo do zastupiteľstva Trnavského samosprávneho kraja (ďalej len TrSK) zvolených 40 poslancov. V tomto krajskom zastupiteľstve majú najväčší a zároveň rovnaký podiel SMK a KDH-SDKÚ-DS s 37,5%. Nezávislých poslancov je v tomto zastupiteľstve 12,5% a ĽS-HZDS, Ľavicový blok (ĽB), Zjednotená Slovenská Národná strana (ZSNS), Pravá Slovenská Národná Strana (PSNS) majú 7,5% (viď graf č. 7).

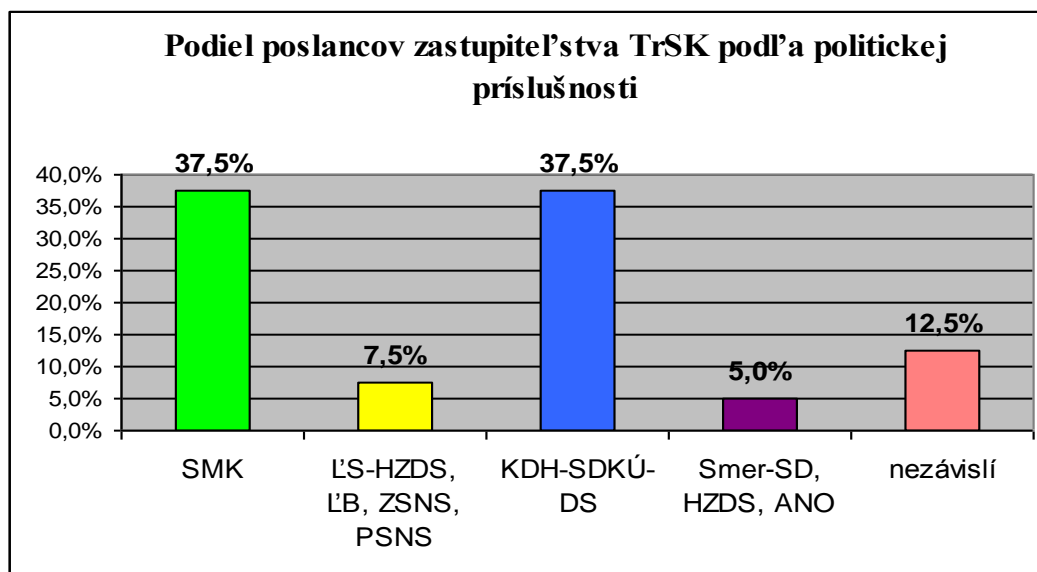
Graf č. 6: Podiel poslancov zastupiteľstva Nitrianskeho samosprávneho kraja podľa politickej príslušnosti.

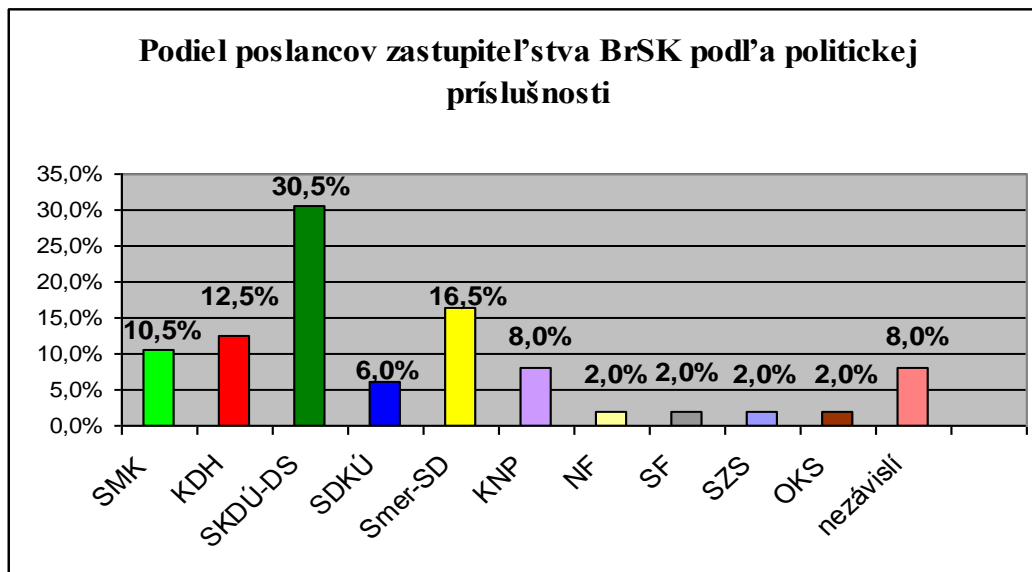
Zdroj: Nitriansky samosprávny kraj – zoznam poslancov NSK , 2008.

Posledným samosprávnym krajom s 601 132 obyvateľmi k 31. 12. 2004 (Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2005, 2008) je **Bratislavský samosprávny kraj** (ďalej BrSK). Najväčší podiel má SDKÚ-DS s 30,5%, na druhom mieste je Smer-SD so 16,5% a na treťom je KDH s 12,5%. SMK je na štvrtom mieste s 10,5%, čím je možné konštatovať, že maďarská národnostná menšina má svoje pomerné zastúpenie aj v BrSK (viď. graf č. 8).

Graf č. 7: Podiel poslancov zastupiteľstva Trnavského samosprávneho kraja podľa politickej príslušnosti.

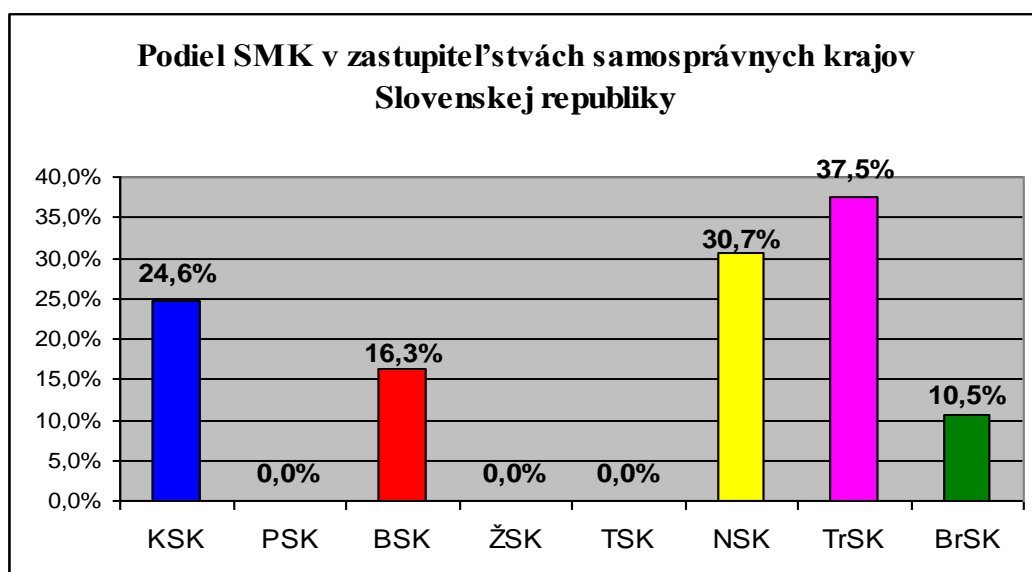
Graf č. 8: Podiel poslancov zastupiteľstva Bratislavského samosprávneho kraja podľa politickej príslušnosti.

Zdroj: Bratislavský samosprávny kraj , 2008.

Na základe uvedených grafov je možné konštatovať, že zastúpenie maďarskej menšiny prostredníctvom SMK je zrejmé, aj keď v niektorých samosprávnych krajoch oveľa zreteľnejšie. Výsledkom tejto úvahy je zistenie, že maďarská menšina sa na samospráve na Slovensku podieľa v najväčšej – ak nie v jedinej – miere prostredníctvom územnej samosprávy cez zastupovanie SMK (výsledky tejto analýzy znázorňuje graf č. 9).

Graf č. 9: Podiel SMK v jednotlivých zastupiteľstvách samosprávnych krajov na území Slovenskej republiky k voľbám 2005.

Podľa tohto grafu je najväčší podiel SMK v zastupiteľstvách samosprávnych krajov v Trnavskom samosprávnom kraji (37,5%), Nitrianskom samosprávnom kraji (30,7%), v Košickom samosprávnom kraji (24,6%), ale aj v Banskobystrickom samosprávnom kraji (16,3%) a v Bratislavskom samosprávnom kraji (10,5%). V Prešovskom, Žilinskom a Trenčianskom samosprávnom kraji nemá SMK v zastupiteľstve samosprávneho kraja žiadnu účasť.

Záver

Keďže vnútroštátne zákonodarstvo Slovenskej republiky neupravuje problematiku menšinovej samosprávy, ak teda chceme hovoriť o menšinovej samospráve v Slovenskej republike je nevyhnutné zamerať sa na analýzu postavenia menšín prostredníctvom ich zastúpenia Stranou maďarskej koalície ako politickej strany na Slovensku v zastupiteľstvách samosprávnych krajov. Tento podiel je zreteľne vyjadrený grafmi, ktoré poukazujú na relatívny podiel SMK v týchto zastupiteľstvách, pričom predstavuje aj súhrnný graf, ktorý predstavuje výsledky komparácie jednotlivých zastúpení SMK vo všetkých ôsmich zastupiteľstvách samosprávnych krajov.

Vymedzenie participácie príslušníkov maďarskej menšiny v územnej samospráve Slovenskej republiky nie je jednoduchou úlohou aj kvôli chýbajúcej legislatíve, ktorá by problematiku takejto menšinovej účasti upravovala. Práve preto je pozornosť v príspevku zameraná na analýzu podielu SMK v zastupiteľstvách krajov ako jedinej politickej strany, ktorá takto háji záujmy príslušníkov maďarskej menšiny aj vďaka podpore, ktorú táto strana u svojich voličov má.

Literatúra:

ÁDAM, M. (1990): The Little Entente and the Issue of the Hungarian Minorities. In: Glatz, F. 1990. Ethnicity and Society in Hungary. Etudes historiques Hongroises 1990 publiées à l'occasion du XVIIe Congrès International des Sciences Historiques par le Comité National

- des Historiens Hongrois. Budapest: Institute of History of the Hungarian Academy of Science, s. 321 – 337.
- BOLFÍKOVÁ, E. (2007): Analýza politiky - medzi hodnotami a faktami. In: Sociálne a politické analýzy, roč. I, 2007, č. 1, s. 1 – 23.
- Dostupné na http://sapa.fvs.upjs.sk/casopis/1_prve_cislo_2007/4_Bolfikova.pdf
- DEÁK, L. (1996): „Spravodlivosť pre Maďarsko“. Maďarsko a politika maďarskej menšiny na Slovensku v rokoch 1938 – 1939. Bratislava: KUBKO GORAL.
- FÁBRY, V. (1998): Kultúra maďarskej menšiny na Slovensku. Bratislava: KUBKO GORAL.
- FRIČ, P. – BÚTORA, M.(2005): Role občanského sektoru ve veřejné politice. In: Potůček, M. a kol. 2005. Veřejná politika. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 153 – 185.
- GBÚROVÁ, M. (2006): Európske občianstvo a národná identita. Prešov: Slovacontact.
- GEFFERT, R. (2008): Ideológie ako integrálna súčasť (verejno)politického života na Slovensku. In: Kráľová, Ľ. (2008): Genéza a tvorba politiky na Slovensku. Prešov: KM-system, s. 82 – 105.
- GHAI, Y. (2002): Účasť na správe vecí verejných a menšiny. Bratislava: Nadácia Občan a demokracia.
- KRESÁK, P. a kol. (1997): Občan a demokracia. Bratislava: Minority Rights Group – Slovakia.
- KLIMOVSKÝ, D. (2008): Základy verejnej správy. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika.
- KRÁĽOVÁ, Ľ. (2008): Aktéri a politické siete v procese tvorby verejnej politiky. In: Kráľová a kol. Aktuálne otázky verejnej politiky. Košice: Typopress, s. 96 – 113.
- MALÍKOVÁ, Ľ. (2003): Verejná politika. Aktéri a procesy. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MIKOVÁ, K. – PAULINIOVÁ, Z. (2005): Občianska participácia. Bratislava: Jaspis.
- OLAH, J. (1995): Komentár k Zmluve o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi SR a MR. In: Olah, J. – Valentovič, Z. – Procháčka, P. 1995. Zborník medzinárodných dohôd, vyhlásení a zákonov Slovenskej republiky o právach národnostných menšín. 1. časť. Bratislava: Danubiaprint, s. 75 – 76.

- POTŮČEK, M. (2005): Trh, štát a občanský sektor jako regulátory života společnosti. In: Potůček, M. a kol. 2005. Veřejná politika. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 85 – 120.
- STENA, J. (1991): Utváranie občianskej spoločnosti ako rozvojový problém súčasného Slovenska. In: Sociológia, roč. 23, č. 1 – 2, s. 7 – 20.
- ŠUTAJ, Š. (1997): Maďarská menšina a cirkvi na Slovensku v rokoch 1945 – 1948. In: Gašpar, M. – Konečný, S. Eds. 1997. Etnické minority na Slovensku. História, súčasnosť, súvislosti. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, s. 20 – 33.
- TAYLOR, Ch. (1994): Liberální politika a veřejnost. In: Michalski, K. a kol. (1994): Liberální společnost. Praha: FILOSOFIA – nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR.
- Výňatky z programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky, 1995. In: Olah, J. – Valentovič, Z. – Prochávka, P. 1995. Zborník medzinárodných dohôd, vyhlásení a zákonov Slovenskej republiky o právach národnostných menšín. 1. časť. Bratislava: Danubiaprint, s. 26 -31.
- Ústava SR č. 460/1992 Zb.
- Zákon č. 302/2001 Z.z. o samospráve vyšších územných celkov.
- Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení.
- Zákon č. 221/1996 Z.z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky.
- Zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou. 1995. In: Olah, J. – Valentovič, Z. – Prochávka, P. 1995. Zborník medzinárodných dohôd, vyhlásení a zákonov Slovenskej republiky o právach národnostných menšín. 1. časť. Bratislava: Danubiaprint. s. 72 – 75. ISBN 80-218-0190-5.
- Bratislavský samosprávny kraj,
<http://www.region-bsk.sk/directory.aspx?sn=7153&rn=6457&nid=6205>, 7. 3. 2008.
- Nitranský samosprávny kraj – zoznam poslancov NSK 2005 – 2009,
<http://www.unsk.sk/showdoc.do?docid=674>, 6. 3. 2008.
- Programové vyhlásenie vlády SR, prijaté vládou 31. 7. 2006,
<http://www.minv.sk/dokum/phvsr/pvv.htm#3soc>, 20. 2. 2008.

Trnavský samosprávny kraj, <http://www.trnava-vuc.sk/>, 6. 3. 2008.

TSK: Poslanci, <http://www.tsk.sk/sk/zastupitelstvo-tsk/poslanci>, 7. 3. 2008.

Volebný program Strany maďarskej koalície, http://www.niton.sk/documents/10-8-619-volprog_k_sk.pdf, 13. 2. 2008.

Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2005,
http://www.statistics.sk/vuc_2005/webdata/slov/results/region_info.htm, 6. 3. 2008.

VÚC BB Portál: Poslanci,
<http://www.vucbb.sk/ganet/vuc/bb/portal.nsf/pages/06B57363C6CE051AC1256ED0003305F7>, 7. 3. 2008.

VÚC PO Portal: Poslanci SK,
<http://www.vucpo.sk/ganet/vuc/po/portal.nsf/pages/ECD67FB6BE1F6715C1256EE5006E83BA>, 6. 3. 2008.

Vznik SMK,
http://www.smk.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=33, 13. 2. 2008.

Zoznam poslancov, Zastupiteľstvo – Košický samosprávny kraj,
http://kosice.regionet.sk/KSKWeb/KosickyKraj/Zastupitelstvo/zoznam_poslancov.htm, 6. 3. 2008.

Žilinský samosprávny kraj,
http://www.statistics.sk/vuc_2005/slov/export.jsp, 6. 3. 2008.